

УДК 811.11 38+378.147

Бойко Г.А., викладач, аспірант

Яненко Л.П., ст. викладач

Київський національний університет харчових технологій, м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ

У статті розкривається значення професійно орієнтованого читання у змісті навчання майбутніх інженерів-технологів, а також розглядаються особливості різних видів читання.

***Ключові слова:** зміст навчання, професійно орієнтоване читання, компенсаційні вміння.*

Сьогодні людство увійшло у стан планетарного інформаційного вибуху, що вимагає впровадження нових методів, технологій та змісту навчання. Наприклад, значні інноваційні зміни у роботі інженерів-технологів почали відбуватися кожні 3 – 5 років. Тому студенту доводиться багато читати, особливо іноземною мовою, щоб наздоганяти світовий прогрес у своїй галузі. Під поняттям «зміст навчання» ми розуміємо сукупність того, що студент повинен засвоїти у процесі навчання [7: 100]. Саме ця сукупність знань має забезпечити досягнення головної мети навчання, яка полягає в формуванні у студентів уміння засвоювати та покращувати потрібні технології, а також спілкуватись фаховою мовою в типових міжкультурних ситуаціях, часто англійською або інших іноземних мов (ІМ), у межах засвоєного програмного матеріалу.

В предметному аспекті зміст навчання включає в себе:

- сфери і види спілкування;
- технологічні функції;
- психологічні і мовленнєві ситуації і ролі;
- невербальні/ немовленнєві засоби спілкування;

- комунікативні цілі і наміри;
- теми, проблеми і тексти;
- мовний матеріал, навчальні і комунікативні стратегії [7: 100 –105].

В процесуальному аспекті зміст навчання включає в себе наступні компоненти [7: 106 –108]:

- вміння аудіювати, говорити, читати, писати ІМ, вміння перекладати з ІМ на рідну і з рідної на ІМ, тобто мовленнєві компетентності;
- навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом і здатність вступати в комунікативні стосунки, орієнтуватись в соціальних ситуаціях і керувати ними;
- навички оперування мовним матеріалом;
- навички оперування навчальними і комунікативними стратегіями, відповідні вправи і знання.

Як і Н. Д. Гальскова [3: 102], ми під змістом навчання розуміємо надалі взаємопов'язану діяльність викладання (діяльність викладача) та учіння (діяльність майбутнього працівника), які спрямовані на навчальний матеріал, тобто на зміст навчального предмету. При цьому, Гальскова виділяє наступні компоненти змісту навчання [3: 103]:

- сфери комунікативної діяльності, теми, ситуації і програми їх розгортання, комунікативні і соціальні ролі, мовленнєві дії та мовленнєвий матеріал (тексти, мовленнєві зразки тощо);
- мовний матеріал, правила його оформлення та оперування ним;
- комплекс мовленнєвих умінь, які характеризують рівень практичного оволодіння ІМ як засобом спілкування;
- система знань національно-культурних особливостей і реалій країни, мова якої вивчається;
- навчальні і компенсаційні (адаптивні) вміння, раціональні прийоми розумової праці, які забезпечують культурне засвоєння мови в навчальних умовах та культуру спілкування з її носіями.

Проте дослідниця розглядає зміст навчання ІМ в середніх навчальних закладах і в її концепціях не враховані професійно орієнтовані мовленнєві вміння студентів ВНЗ, зокрема технічних і технологічних факультетів. Виникає необхідність враховувати професійно орієнтовані мовленнєві вміння для визначення змісту формування компетентності професійно-орієнтованого читання, особливо ІМ, зокрема, майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості.

Важливим компонентом предметного аспекту змісту навчання має бути забезпечення формування першого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування мовленнєвих компетентностей і відповідно мовленнєвого вміння і вправ для його формування [3: 5– 9].

В процесуальному аспекті для формування компетентності професійно орієнтованого читання найважливішими компонентами змісту навчання серед мовленнєвих вмінь є вміння читати професійно орієнтовані тексти ІМ. Відповідно до ЗСР [6: 26] випускники немовного ВНЗ повинні володіти ІМ на рівні В2, тобто повинні вміти:

- читати з достатнім ступенем розуміння і самостійності, адаптуючи стиль та швидкість читання до різних текстів і цілей, вибірково використовувати довідкові джерела - друковану літературу або електронні довідники, мати широкий активний і пасивний словниковий запас. При цьому допускаються деякі труднощі при зустрічі з маловживаною лексикою;

- швидко переглядати текст, знаходячи потрібну інформацію, ідентифікувати зміст і відповідність текстів, вирішуючи, чи потрібне їх детальніше вивчення. Для цього студент повинен володіти різними видами читання.

Відтак, види читання за комунікативними цілями поділяють на переглядове/вибіркове, ознайомлювальне, пошукове і вивчаюче [9].

Переглядове/вибіркове читання націлене на пошук необхідної інформації і в професійно орієнтованому читанні може застосовуватись для патентного пошуку або пошуку конкретної інформації зі спеціальності,

пов'язаної з новими тенденціями певної галузі. До вмінь переглядового професійно орієнтованого читання Гапонова С. В. відносить вибіркоче читання окремих елементів, тобто заголовків, окремих речень і абзаців, пошук ключових слів та розуміння екстралінгвістичної інформації, наприклад, формул, графіків, таблиць. Використання цього виду читання зумовлено необхідністю опрацювання великих об'ємів інформації за невеликий проміжок часу. До вмінь переглядового/вибіркового виду читання І. В. Корейба відносить вміння отримувати загальне уявлення від книги, статті або іншого джерела інформації, відбирання необхідного матеріалу для подальшого детального читання, вибіркоче читання окремих елементів, орієнтування у логіко-композиційній побудові фахових текстів [9].

Ознайомлювальне читання направлене на розуміння основного змісту тексту і використовується для здобуття загальної інформації без заглиблення в деталі. До вмінь ознайомлювального читання вчені відносять вміння визначати тему і основні проблеми, прогнозувати зміст за заголовком або початком тексту, визначати головну думку тексту, вміння відбирати головні факти, відкидаючи другорядні та висловлювати своє ставлення до отриманої інформації [5, 9].

Вивчаюче читання – це читання з повним/детальним розумінням тексту, яке при професійно орієнтованому читанні може бути використаним для розуміння вимог пам'яток, інструкцій, керівництв з експлуатації тощо [9]. Ю. В. Британ визначає вивчаюче читання інформаційного автентичного наукового тексту як читання з детальним розумінням та подальшим аналізом і синтезом отриманої професійної інформації [2: 27].

Для пошуку необхідної інформації в тексті майбутньому фахівцю необхідне володіння **пошуковим** читанням. До вмінь пошукового читання відносять вміння знаходити в тексті потрібну інформацію, наприклад, визначення понять, терміни, цифрові дані, а також знаходити в тексті певні слова або речення, за якими можна визначити, чи містить ця частина тексту необхідну інформацію [9].

Крім того, О. Б. Тарнопольський розвиває ідею, запропоновану З. І. Кличніковою [4], про ще один вид читання - **критичне** читання, що передбачає більш поглиблене читання з метою детальнішого усвідомлення інформації тексту для формування власної точки зору на цю інформацію.

Наступний компонент предметного змісту навчання – забезпечення формування другого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування лінгвосоціокультурної компетентності та навичок оперування лінгвосоціокультурним матеріалом, а також виконання відповідних вправ [8: 4 – 9]. Для навчання майбутніх фахівців основам національної культури та відповідним лінгвосоціокультурним навичкам передбачається володіння студентами мовними і мовленнєвими культурними особливостями науково-технічної літератури, характерними для носіїв мови, яка вивчається, тобто знання етикету іншомовного науково-технічного дискурсу [6: 29].

Третій компонент предметного аспекту змісту навчання повинен забезпечувати формування важливого складника іншомовної комунікативної компетентності відповідно до мети навчання – мовної/лінгвістичної компетентності, в процесуальному аспекті – формування мовних/лінгвістичних навичок, тобто навичок оперування мовним матеріалом з виконанням відповідних вправ [8: 4 – 9]. Формування компетентності професійно орієнтованого читання неможливе без формування відповідних мовних компетентностей, перш за все лексичної (особливо це стосується термінів і фахової лексики) і граматичної. На думку багатьох дослідників [3; 6; 9] до лексичних навичок відносяться наступні:

- вміння співвідносити значення слова, розпізнавати слово та визначати його значення за контекстом;

- не вчитуватись в кожне слово, вміти ігнорувати слова, не потрібні для загального розуміння змісту тексту;

- прогнозувати на мовному рівні вживання лексичних одиниць, зокрема термінів, які характерні для фахових текстів у певній галузі.

До граматичних навичок ці дослідники відносять здатність:

- встановлювати смислові зв'язки між словами;
- розпізнавати складні граматичні структури, характерні для конкретного жанру фахової літератури;
- встановлювати зв'язки між реченнями/абзацами і об'єднувати їх у понадфразову єдність/текст;
- сприймати речення/абзац як смислове ціле й визначати головне і другорядне в ньому;
- прогнозувати на мовному рівні вживання термінологічних сполучень, синтаксичних конструкцій, які притаманні фаховим текстам технологічної галузі. При цьому формування мовних компетентностей відбувається за допомогою вправ.

Важливим компонентом предметного аспекту змісту навчання також повинне бути забезпечення формування четвертого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування навчально-стратегічних компетентностей і відповідно до нього четвертим компонентом процесуального аспекту змісту навчання є вміння оперувати навчальними стратегіями і виконання **відповідних вправ** [8: 4 – 9]. Тут Гальскова вживає термін навчальні і компенсаційні (адаптивні) вміння [3: 103], які О. С. Малюга поділяє на три групи, в залежності від того, що саме вони забезпечують – точність, повноту чи глибину розуміння тексту.

1. До компенсаційних вмінь, які забезпечують **точність** розуміння, відносяться вміння:

- здогадуватись про значення терміна за граматичним ключем – синтаксичним і морфологічним;
- здогадуватись про значення терміна за семантичним ключем, тобто за контекстом;
- користуватись словниками різних типів і знаходити значення слів у словнику;
- виділяти і користуватись різного типу підказками - ключовими словами, посиланнями, поясненнями.

2. До компенсаційних вмінь, які забезпечують **повноту** розуміння:

- використовувати наявні фонові знання для розуміння тексту;
- розуміти паралінгвістичні засоби тексту – цифри, одиниці вимірювання, таблиці, схеми, графіки, діаграми, малюнки;
- простежувати композиційну структуру текстів.

3. До компенсаційних вмінь, які забезпечують **глибину** розуміння, відноситься вміння синтезувати власні професійні знання з інформацією, отриманою з тексту [9: 30]. Проте С. К. Фоломкіна поділяє вміння в читанні на дві групи: 1. Уміння, що забезпечують повноту розуміння тексту на рівні змісту. 2. Уміння, що забезпечують глибину розуміння тексту [9].

На думку багатьох дослідників [3; 9; 10] уміння, що забезпечують повноту розуміння тексту включають в себе також наступні вміння:

- отримання уяви про характер фахової інформації, її тему, репрезентативність галузі;
- прогнозувати зміст тексту за його назвою або початком;
- переглядати текст, щоб отримати загальне уявлення про його змісту в цілому;
- здійснювати пошук та виділяти з тексту потрібну фахову та науково-технічну інформацію;
- швидко читати текст для загального ознайомлення з інформацією, яка в ньому міститься;
- узагальнювати інформацію, отриману з тексту;
- максимально повно і точно вилучати з іншомовного тексту інформацію, яка міститься в ньому;
- співвідносити окремі смислові частини тексту.

Глибину розуміння тексту і здатність обробляти інформацію забезпечують також уміння:

- робити висновки на основі отриманої інформації;
- оцінювати зміст прочитаного;
- інтерпретувати інформацію.

Зміст навчання іноземним мовам формується з урахуванням двох принципів [7: 109]: принципу необхідності та достатності змісту для реалізації цілей навчання іноземним мовам і принципу доступності змісту в цілому та його частин для засвоєння студентами. Перший принцип означає, що зміст навчання повинен включати ті компоненти, які важливі для поставленої мети, тобто формування компетенції професійно орієнтованого читання студентів технологічних спеціальностей відповідно до їхнього профілю, а другий принцип означає врахування реальних можливостей студентів для засвоєння відібраного змісту навчання. З цією метою відбирається мінімум мовленнєвого і мовного матеріалу, потрібного для досягнення поставлених цілей у конкретних умовах викладання і навчання з врахуванням кількості годин, які відводяться на вивчення ІМ в конкретному ВНЗ для конкретної спеціальності.

До текстів для формування комунікативної професійно орієнтованої читацької компетентності й функцій, які вона повинні виконувати, висуваються певні вимоги [7: 380]. Тексти, які використовуються у навчанні майбутніх інженерів-технологів повинні виконувати наступні функції:

- збагачення і розширення знань студентів зі своєї майбутньої спеціальності;
- тренування з метою засвоєння професійної лексики і термінів для полегшення читання іншомовних текстів на дану тематику, які містять ці лексичні одиниці;
- розвиток смислового сприйняття тексту – його розуміння. Учбові завдання мають бути направлені на перевірку розуміння тексту, виконання вправ, які допоможуть подолати труднощі розуміння тексту.

В навчанні професійно орієнтованого читання Г. В. Барабанова виділяє три підходи [1]: особистісно-орієнтований, жанровий та інформаційний. Основу особистісно-орієнтованого підходу становить процес мотивації студентів за допомогою їх попереднього читацького досвіду і фонових знань. При цьому основна увага приділяється змісту текстів. В основі жанрового підходу лежить використання текстів різних жанрів, характерних для певного

виду спілкування. Інформаційний підхід характеризується використанням комп'ютерних технологій.

Таким чином, особливості різних видів професійно орієнтованого читання потрібно уважно враховувати у змісті навчання майбутніх інженерів-технологів, а також постійно удосконалювати відповідні початкові методики згідно інноваційним змінам навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабанова Г.В. Мета навчання професійно-орієнтованого читання в немовних вищих навчальних закладах: Монографія / Галина Василівна Барабанова. – К.: ІНК ОС, 2005. – 315 с.
2. Британ Ю.В. Формування професійно орієнтованої читацької компетенції у майбутніх викладачів англійської мови засобами Інтернет-ресурсів: дис. ...канд. пед. наук :13.00.02 / Британ Юлія Володимирівна. – К., 2014.
3. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. –2-е изд., перераб. и доп. – М.:АРКТИ, 2003. – 192 с.
4. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке: Пособие для учителей. – 2-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1983. – 207 с.
5. Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Корейба Інна Василівна. – К., 2010
6. Малюга О.С. Навчання професійно орієнтованого читання наукових англійських текстів студентами-магістрами аграрних спец.: дис. канд. пед. наук 13.00.02 / Олександр Сергійович Малюга. – К., 2007
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Є. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

8. Ніколаєва С.Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3 – 11.
9. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: Учеб.-метод. пособие / С.К. Фоломкина. – 2-е изд., испр. – М.:Высшая школа, 2005. – 225 с.
10. Grabe W. Dilemmas for the Development of Second Language Reading Ability // Richards J.C. and Ranandya W.A. Methodology in Language Teaching: An Antology of Current Practice. - Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – P.276 – 286.

Бойко Г. А., преподаватель, аспирант

Яненко Л.П., ст. преподаватель

Киевского национального университета пищевых технологий, Киев.

ЗНАЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ЧТЕНИЯ В СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ ТЕХНОЛОГОВ

Статья посвящена значению профессионально ориентированного чтения в содержании обучения будущих инженеров технологов, а также особенностям различных типов чтения.

***Ключевые слова:** содержание обучения, профессионально ориентированное чтение, компенсаторные навыки.*

Boyko G. A., teacher, postgraduate student

Yanenko L.P., senior lecturer

Kyiv National University of Food Technologies, Kyiv.

THE VALUE OF PROFESSIONALLY ORIENTED READING IN THE CONTENT OF TRAINING FUTURE ENGINEERS-TECHNOLOGISTS

The article deals with the value of professionally oriented reading in the content of training future engineers-technologists, as well as the features of different types of reading.

Keywords: *learning content, professionally oriented reading, compensatory skills.*